

А. Е. Омаров,
к.держ.упр.,
начальник Управління Національної комісії,
що здійснює державне регулювання
у сфері комунальних послуг у Харківській,
Полтавській та Сумській областях,
м. Харків

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Проаналізовано сучасний стан державного управління на рівні регіону, виявлені суперечності та недосконалості, запропоновані напрями активної регіональної політики.

Ключові слова: державне управління, регіональна політика, економічні процеси, стратегія економічного та соціального розвитку України.

У сучасних умовах прискороного виведення економіки України на траєкторію сталого зростання особливої актуальності набуває державне управління економічними процесами на регіональному рівні.

Посилення ролі державного управління соціально-економічними процесами в регіонах пов'язане із здійсненням активної регіональної політики. З огляду на це метою державного управління як складової стратегії економічного та соціального розвитку України є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення основних регіональних диспропорцій. Безумовно, що досягнення цієї мети можливе лише за умови усунення недосконалостей регіонального управління економічними процесами. При цьому важливим практичним завданням активної державної регіональної політики є створення реальних передумов набуття Україною спочатку асоційованого, а потім повного членства в Європейському Союзі.

Серед сучасних досліджень вітчизняних учнів-регіоналістів із даної проблематики відзначаються обґрунтованістю наукових положень праці І. Лукінова, А. Мазура, В. Паламарчука, М. Чумаченка та ін.

У той же час багато аспектів загальної проблеми, які стали особливо актуальними у період виведення економіки України на траєкторію сталого зростання та інтеграції в ЄС вимагають додаткових системних досліджень.

Зокрема, в теорії і практиці державного управління залишаються недостатньо повно вирішеними питання визначення теоретичних понять і сутності регіонального управління, його місця та ролі в економічній системі регіону. З іншого боку, малодослідженим залишається внутрішня організація управління економічними процесами в регіоні.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану державного управління на рівні регіону, виявлення суперечностей та недосконалостей, визначення напрямів активної регіональної політики.

Головними недосконалостями, які мають місце в регіональному управлінні економічними процесами, можна окреслити такі:

- невідповідність темпів економічного зростання та соціальних перетворень;

- недосконалості в процесі формування державного та місцевого бюджетів;

- інституційна невідповідність стратегії державного управління економічними процесами в регіоні і політики регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування;

- недосконалості, щодо екологічних проблем та ін.

Для розв'язання цих проблем уявляється необхідним створити умови для оптимальної економічної самостійності регіонів, вжити організаційні, правові та економічні заходи для забезпечення ефективного регіонального управління економічними процесами та координації міжрегіональних зв'язків [1].

Вважаємо, що слід розрізняти державне регіональне управління як стратегію і тактику держави щодо регіональних процесів і «внутрішнє» управління самих регіонів. Політика регіонів не завжди відповідає політиці держави. Регіони можуть мати свої пріоритетні напрямки розвитку, які можуть не збігатися з державними. Загальнодержавне управління економічними процесами в регіонах та політика регіонів не повинні бути суперечливими. Вони мають становити одне ціле, доповнюючи та збагачуючи одне одного.

Політика регіонів спрямовується на використання внутрішніх ресурсів регіону для вдосконалення структури матеріального виробництва, розвитку соціальної інфраструктури, екологічної безпеки та ін.

Стратегія державного управління економічними процесами в регіоні розглядається як дії держави щодо вирівнювання умов діяльності та соціально-економічного стану різних регіонів, створення умов для їх ефективного функціонування.

Відповідно до різноманітності соціально-економічних процесів, що відбуваються в регіонах, виокремлюють і певні складові частини регіонального управління: економічну, соціальну, екологічну, науково-технічну, гуманітарну, національну, управлінську, демографічну та зовнішньоекономічну. Для кожної з них держава встановлює цілі, завдання, пріоритети в регіональному аспекті, тобто визначає права, сфери, ресурси та методи роботи регіонів, здійснює певні дії щодо них та доручає їм виконання окремих завдань.

Так, економічна складова полягає в забезпеченні регіонам можливостей для самостійного розвитку на умовах самофінансування та самозабезпечення. До складу економічної політики входять бюджетна та податкова політика; планування, прогнозування та програмування розвитку регіону; використання природних ресурсів і власності регіону (інвестиційна політика); розміщення продуктивних сил; політика розвитку регіональних комплексів (АПК, транспортний, будівельний); контрольно-аналітична діяльність та інформаційне забезпечення [2].

Складовими соціального напрямку регіонального управління є: забезпечення зростання рівня добробуту населення; соціальний захист; забезпечення громадянам рівних прав і можливостей щодо вибору місця проживання та працевлаштування. Ефективність соціальної складової дуже залежить від економічних можливостей держави, тобто від частки національного доходу, що спрямовується на споживання. Головним завданням регіонального управління соціальними процесами є забезпечення соціального

захисту різних верств населення регіонів, який здійснюють органи регіонального та місцевого управління в межах своїх можливостей. Це може бути фінансова підтримка, працевлаштування, продаж товарів за зниженими цінами, безкоштовне харчування, медичне обслуговування інвалідів тощо. Найважливішою складовою регіонального управління соціальними процесами є забезпечення громадянам прожиткового мінімуму.

Відомо, що в останні роки в Україні спостерігається стабілізація економічного стану та незначне його зростання [4]. Однак треба відмітити, що на фоні прискорених темпів економічного зростання соціальна сфера значно відстає. У цьому полягає основна із суперечностей регіонального управління соціально-економічними процесами.

Слід відзначити суперечності також у бюджетно-фінансовому регулюванні розвитку регіонів, що є складовим елементом регіонального управління економічними процесами. Воно передбачає низку заходів щодо вдосконалення пропорцій розподілу доходів і видатків зведеного бюджету між державним бюджетом і місцевими бюджетами відповідно до компетенції, функцій та обов'язків, які виконують центральні й місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Основними інструментами забезпечення є частка закріплених за територіями доходів у бюджетах на всіх рівнях бюджетної системи, місцеві податки і збори, нормативи відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів, а також дотації, субсидії та субвенції, що надаються місцевим бюджетам [3].

Проведення дій у цьому напрямку передбачає застосування відповідної системи бюджетного регулювання, збалансування доходів і витрат на всіх рівнях бюджетної системи (по вертикалі і горизонталі) з урахуванням рівнів забезпечення територій об'єктами соціальної інфраструктури та застосування фінансових нормативів забезпеченості потреб населення. Важливим щодо цього є створення й використання загальнодержавних, регіональних і місцевих

цільових фондів для вирівнювання доходів територій наданням відповідних дотацій, субсидій і субвенцій.

Усі заходи спрямовано на розв'язання суперечностей в регіональному управлінні економічними процесами, зміцнення доходної бази депресивних територій, адміністративно-територіальних одиниць у сільській місцевості, розширення повноважень і відповідальності представницьких органів і органів місцевого самоврядування у сфері управління місцевими фінансами та на посилення державного контролю за їх раціональним використанням.

Регіональні органи управління з метою виконання власних функцій та для фінансування власних витрат наділяються певними майновими і бюджетно-фінансовими правами. Ресурсним забезпеченням цих прав стають так звані муніципальні фінанси [5].

До складу муніципальних фінансів входять місцеві бюджети територіально-адміністративних одиниць і фінанси суб'єктів господарювання, що використовуються для задоволення територіальних потреб.

За допомогою муніципальних фінансів державні органи влади активно проводять соціальну політику, здійснюють фінансування освіти, охорони здоров'я, будівництво та утримання доріг, комунальне обслуговування. Також за їх допомогою державні органи влади вирівнюють соціальний і економічний розвиток регіонів, які з різних причин відстали від інших регіонів країни. Для подолання депресивності регіонів розробляються спеціальні програми, кошти на виконання яких формуються за рахунок доходів місцевих бюджетів і за рахунок держави.

У сучасних умовах загострилися екологічні проблеми регіонального управління економічними процесами. Вони займають особливу нішу серед суперечностей, які виникають у регіональному управлінні. Для України, яка має намір приєднатися до ЄС, цей аспект стає ще більш актуальним.

Саме поняття «екологія» (грецьк. – дім, житло), запропоноване у 1869 р. Е. Геккелем, означає науку про відносини рослинних і тваринних організмів із

навколишнім середовищем. У 70-ті рр. ХХ ст. утворилась соціальна екологія, або екологія людини, яка вивчає закономірності взаємодії суспільства й навколишнього середовища.

Проблема становлення державності в Україні є надзвичайно складною й багатоаспектною. Традиційні компоненти державотворення – соціально-економічні, політико-ідеологічні, геополітичні та ін. добре усвідомлені, однак реалізуються з величезними труднощами, а екологічній проблемі приділяється недостатньо уваги.

Між тим тотальне погіршення рівня життя в Україні має чітко окреслений і екологічний контекст [5]. Без усвідомлення цієї обставини і врахування її в реальних процесах державотворення не можна ефективно вирішити ті політичні, економічні, соціокультурні, народногосподарські проблеми, що так хвилюють нині нашу громадськість. Усі наші негаразди прямо чи опосередковано пов'язані з надзвичайно загрозливою екологічною ситуацією, що склалась на теренах нашої держави.

У часи панування тоталітарної системи в Україні сталися глибокі структурні деформації господарства, коли перевага віддавалася розвитку сировинно-видобувних та найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості. Економіці України притаманна висока питома вага ресурсномістких та енергоємних технологій, використання яких у промисловості й сільському господарстві здійснювалося найбільш «дешевим» способом – без будівництва відповідних очисних споруд.

Не було ефективно діючих правових, адміністративних та економічних механізмів захисту навколишнього природного середовища. Ці та інші чинники, зокрема низька економічна свідомість суспільства, високий рівень концентрації промисловості та інтенсивне сільське господарство, непродумане, екологічно необгрунтоване розміщення й нарощування виробничих потужностей, фінансування і здійснення природоохоронних заходів за залишковим принципом призвели до високого техногенного навантаження на

природне середовище, його деградації, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря і земель, нагромадження у величезних обсягах шкідливих, у тому числі високотоксичних відходів виробництва. Такі процеси тривали десятиріччями і призвели до значного погіршення стану здоров'я людей, зменшення народжуваності та збільшення смертності, що загрожує вимиранням і біологічно-генетичною деградацією всього народу України. У багатьох промислових агломераціях і великих містах залишаються високими рівні забруднення атмосферного повітря, водного басейну, землі, продуктів харчування.

Триває виснаження й руйнування біологічних ресурсів, ландшафтів та інших цінних природних комплексів.

Значно ускладнила ситуацію найбільша у світі ядерна катастрофа на Чорнобильській АЕС. За своїми масштабами й значенням вплив господарської діяльності на навколишнє середовище певною мірою є адекватним стихійним природним процесам. Аварія на ЧАЕС 1986 р. з її вкрай негативними медико-біологічними, економічними та соціальними наслідками спричинила в Україні ситуацію, що наближається до рівня глобальної екологічної катастрофи.

Треба зазначити, що інтегрування України в європейські структури потребує вироблення та реалізації такої моделі регіонального управління, яка б відповідала принципам регіональної політики ЄС, сприяла ефективному розв'язанню суперечностей регіонального управління економічними процесами. Серед основних напрямів активної регіональної політики повинні бути такі:

- обґрунтування стратегії розвитку окремих регіонів, удосконалення системи державного стратегічного програмування регіонального розвитку;

- застосування договірних засад при визначенні спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у стимулюванні регіонального розвитку, зокрема депресивних територій;

– запровадження системи стратегічного бюджетного планування та фінансового вирівнювання із застосуванням об'єктивних критеріїв, гарантованих державою соціальних стандартів, нормативів мінімальної бюджетної забезпеченості, законодавчо визначеного переліку завдань місцевого значення;

– децентралізацію влади, розмежування функцій та повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з розширенням повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

– підвищення ролі регіонів у реалізації екологічної політики держави.

Таким чином, регіональне управління повинно здійснюватися в тісному взаємозв'язку з адміністративною реформою та реформуванням адміністративно-територіального устрою. Потрібні суттєві зміни в механізмах трансформаційних процесів, їх системне оновлення, тобто осмислений перехід до інституційної моделі ринкових перетворень, поєднаних з ефективним державним регулюванням.

Список використаних джерел

1. *Лукінов І.* Методи і засоби державного регулювання економіки перехідного періоду / І. Лукінов // *Економіка України*. – 1999. – № 5. – С. 8–12.
2. *Паламарчук В.* Регіональна політика України / В. Паламарчук // *Право України*. – 2011. – № 9. – С. 26–31.
3. *Чумаченко М.* Трансформація економіки України: конструктивні підходи / М. Чумаченко, Ю. Лисенко // *Економіка України*. – 2000. – № 7. – С. 89-90.
4. *Мазур А. Г.* Проблематика та зміст регіонального управління в перехідний до ринку період / А. Г. Мазур // *Збірник наукових праць Вінницького держ. аграр. ун-ту*. – Вінниця : ВДАУ. – 2002. – Вип. 10. – С. 142–155.
5. *Сучасний соціально-політичний та гуманітарний розвиток регіону : наук.-метод. розробка* / [авт. кол. : З. В. Балабаєва, Н. М. Драгомирецька, І. Л. Росколотько та ін.]. – К. : НАДУ, 2009. – 36 с.

Omarov A. State administration economic processes is at regional level.

In the article the modern state of state administration is analysed at the level of region, discovered contradiction and imperfection, directions of active regional policy are offered.

Key words: public administration, regional policy, economic processes, strategy of economic and social development of Ukraine.

Омаров А. Э. Государственное регулирование экономических процессов на региональном уровне.

В статье проанализировано современное состояние государственного управления на уровне региона, обнаружены противоречия и несовершенства, предложены направления активной региональной политики.

Ключевые слова: государственное управление, региональная политика, экономические процессы, стратегия экономического и социального развития Украины.